

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ ГЕРМЕНЕВТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© Давидова Ж.В.

Харківський національний економічний університет імені С.Кузнеця

Інформація про автора

Давидова Жанна Вадимівна: ORCID: 0000-0002-7514-8910; davydova_zhanna@mail.ru;
кандидат педагогічних наук, професор доцент кафедри іноземних мов та перекладу; Харківський національний економічний університет імені С.Кузнеця; просп. Науки, 9-А, м. Харків, 61166, Україна.

У статті обґрунтовано актуальність проблеми формування герменевтичної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності в педагогічному процесі ВНЗ. Розглянуто особливості професійної діяльності майбутніх фахівців. Об'єктивним фактором є зростання обсягів інформації і перехід до інформаційної економіки, що визначає необхідність формування відповідних компетентностей для забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці та здатності ефективного ведення професійної діяльності. Зазначені особливості обумовлюють необхідність трансформації наявного педагогічного процесу з підготовки менеджерів зовнішньоекономічної діяльності, який має включати педагогічну систему, адаптовану до нових вимог. Її завданням є формування професійної компетентності фахівця, основою якої є професійна спроможність ефективно працювати з інформацією та інтерпретувати її. Аналіз наявної ситуації довів, що завданню формування герменевтичної компетентності приділяється недостатньо уваги. Визначено суперечності, розв'язання яких актуалізує означену проблему.

Ключові слова: герменевтична компетентність, менеджери зовнішньоекономічної діяльності, вища освіта, актуальність проблеми, інформаційна економіка, професійна компетентність, педагогічний процес.

Давидова Ж.В. «Формирование герменевтической компетентности менеджеров внешнеэкономической деятельности».

В статье обоснована актуальность проблемы формирования герменевтической компетентности будущих менеджеров внешнеэкономической деятельности в педагогическом процессе вуза. Рассмотрены особенности профессиональной деятельности будущих специалистов. Объективным фактором является увеличение объемов информации и переход к информационной экономике, что определяет необходимость формирования соответствующих компетентностей для обеспечения конкурентоспособности выпускников на рынке труда и возможности эффективного ведения профессиональной деятельности. Обозначенные особенности обуславливают необходимость трансформации существующего педагогического процесса по подготовке менеджеров внешнеэкономической деятельности, который должен включать педагогическую систему, адаптированную к новым условиям. Ее задачей является формирование профессиональной компетентности специалиста, в основе которой лежит профессиональная способность эффективно работать с информацией и её интерпретировать. Анализ существующей ситуации показал, что задаче формирования герменевтической компетентности уделяется недостаточно внимания. Определены противоречия, разрешение которых актуализирует обозначенную проблему.

Ключевые слова: герменевтическая компетентность, менеджеры внешнеэкономической деятельности, высшее образование, актуальность проблемы, информационная экономика, профессиональная компетентность, педагогический процесс.

Davydova Zh. “Formation of Hermeneutic Competence of Managers of International Affairs .”

The article grounds the topicality of the problem of hermeneutic competence formation for future managers of foreign economic affairs in the educational process of a university. The peculiarities of future specialists' activity are reviewed. The objective factor lies in the increase of information volumes and transfer to information economy. This determines the necessity of formation of corresponding competencies to provide competitiveness at the labor market and effectiveness in the professional activity. These peculiarities determine the acuteness of transformation of current educational process on training managers of foreign economic affairs, adapted to new conditions. Its task is formation of a specialist's professional competence which is based on the ability to work effectively with information and to interpret it. Analysis of the current situation demonstrated that not enough attention is paid to the task of forming hermeneutic competence. The contradictions are determined, solving of which makes the problem actual.

Key words: hermeneutic competence, managers of international affairs, higher education, information economy, actual task, professional competence, educational process.

Постановка проблеми. Сучасна епоха ознаменована видатними історичними змінами, які не мали аналогів у всій історії людства, пов'язаними з процесами глобалізації. Ці зміни дали значний поштовх у розвитку світової економіки та технології завдяки зростанню інформаційних потоків.

Інформаційний вибух, що стався у другій половині ХХ ст. став визначальним фактором суспільного розвитку. Він призвів до суттєвих змін у способі життя як окремих людей, так і світового суспільства взагалі. Виникла необхідність розробки способів оптимізації процесів, пов'язаних зі створенням, використанням, зберіганням та пошуком інформації. В зв'язку з цим з'явилися такі фундаментальні поняття як «інформаційне суспільство» та «інформаційна економіка», якими визначається інформаційна обумовленість соціального та економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Формуванню професійної компетентності майбутніх економістів присвячено праці І. Єрастової-Михалусь, Т. Колбіної, О. Олексенко, Д. Ципіної та інших вчених. У сфері професійної освіти завдання формування герменевтичної компетентності актуалізовано значним чином для працівників юридичних спеціальностей (О. Агарщикова, О. Балак, F Mootz). Дослідження у сфері інтерпретації текстів проводилися у таких галузях як філософія (А. Абдулін, Л. Беляєва, А. Бодалев, С. Гусев, В. Знаков, Л. Іонін, О. Ковалевська, С. Квіт, С. Кримський, А. Михайлов, В. Нішанов, Г. Тульчинський, А. Славська та інші) та психологія (А. Брудний, Н. Петров, Е. Юркевич, Е. Шульга). У педагогіці ця проблема розглядається відносно недавно у роботах Д. Ануфрієвої, М. Бершадського, Г. Васянович, Є. Галіцких, А. Закірової, О. Клякіної, Н. Лосевої, Д. Назарова, Н. Сердюк, В. Шовкового, N. Friesen, С. Henriksson, D. Kerdemann, T. Saevi. Достатньо глибоко вивченою є проблема формування інформаційної компетентності фахівця (Н. Баловсяк, Р. Гуревич, С. Літвінова).

Метою статті є обґрунтування актуальності завдання формування герменевтичної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності у педагогічному процесі вишів.

Виклад основного матеріалу. Багато філософів, істориків та інших вчених дійшли висновку, що на заміну індустріальній епосі приходить «інформаційне суспільство». Ф.Махлуп та Т.Умесао визначають «інформаційне суспільство» як таке, в якому є безліч якісної інформації, а також засоби для її розподілу [6,7].

Становлення інформаційного суспільства пов'язане з розробкою й використанням відповідних інформаційних технологій. У світлі цього Д. Белл сприймає термін «інформаційне суспільство» як синонім до поняття «постіндустріального суспільства», головною відзнакою якого є збільшення кількості та значущості інформації [2]. Д. Белл також зазначає, що визнання провідної ролі інформації підвищує роль освіти й науки в суспільстві, а також якісних повних знань в цілому. Схожі ідеї висловлюють продовжувачі

концепції «інформаційного суспільства» Е. Гоффлер, Е. Масуде, Ю. Мисников, Н. Моїсєєв, О. Урсул, В.Червоний, які теж дотримуються позиції першорядності якісних, достовірних знань у розвитку та становленні суспільства.

У контексті обраної проблеми дослідження в нагоді також стали такі висновки шведського вченого К. Бенгта:

1) сучасні масиви інформації навряд чи можна розуміти як єдину реальність. Для того, щоб впоратися з усією купою інформації, людина має обирати лише деякі з багатьох значень, а в подальшому їх комбінувати та варіювати з даними, щоб зконструювати значуще знання;

2) завдяки цифровим та глобальним інформаційним системам, стара та стала ієрархія значень, ідентичності та істини ламається, поступово розриваючи традиційні канони мистецтва, цінностей та знання. Завдяки тенденції до гнучкого порядку організації знання виникає безліч конфліктів інтерпретації;

3) нова інформаційна географія організована головним чином у відповідності з «глокальною» логікою, тобто у системі «глобальна-локальна», тобто глобальна інформація, яка отримується, впливає на місцевому рівні, змінюючи сталі уявлення. У такому випадку універсальність та контекстуальність більше не можуть вважатися взаємовиключними категоріями. І навпаки, глобальне й локальне взаємопов'язані між собою й утворюють «глокальну» логіку [3, с. 16].

Перехід до інформаційного суспільства не може не торкатися й сфери економіки, де інформація обумовлює ефективність усіх напрямів економічної діяльності. На початку 1960-х років виникло поняття «інформаційна економіка». Але М. Кастельс доповнив це поняття у відповідності з сучасною ситуацією ввів таке поняття як «інформаційна економіка», що означає «інформаційна/глобальна». «Тобто інформаційна, тому що продуктивність й конкурентоспроможність факторів або агентів в економіці (фірма, регіон, нація) залежать у першу чергу від їхньої здатності генерувати, обробляти й ефективно використовувати інформацію, що базується на знаннях. Глобальна – тому що головні види економічної діяльності, такі як виробництво, споживання й циркуляція товарів й послуг, а також їх складника (капітал, праця, сировина, управління, інформація, технологія, ринки) організуються в глобальному масштабі, безпосередньо з використанням розгалуженої мережі, що пов'язує економічних агентів. У нових історичних умовах досягнення певного рівня продуктивності й існування конкуренції можливо лише всередині глобальної взаємозв'язаної мережі» [5, с.47].

На його думку глобальна мережа є результатом революції у сфері інформаційних технологій, яка створила матеріальну основу глобалізації економіки.

Виникло співвідношення між соціальними процесами свідомості й обробки символів (культура суспільства) та здатністю розподіляти товари та послуги (виробничі сили). Тобто М.Кастельс отожднює людську думку з виробничою силою.

Класичний підхід до економічного розвитку за А. Смітом, Д. Рікардо, Дж. Міллем, Л. Вальрасом визначає три основні фактори виробництва – працю, землю та капітал. Зараз, за новою концепцією «інформаційної економіки» саме інформація і є тим основним капіталом, який визначає продуктивність. При цьому що інформацію можна створити самому, можна купити й можна продати.

Дослідники Дж. Акерлоф, Дж. Стигліц, М. Спенс та інші підкреслювали важливість інформації в зв'язку з невизначеністю на ринку та її неповнотою для суб'єктів ринку. Але такий підхід не є повним і не відображає усіх аспектів використання інформаційного капіталу в економіці.

Продуктивність й конкурентоспроможність є тими процесами, що обумовлюють глобальну економіку. Продуктивність визначається головним чином інновацією, а конкурентоспроможність гнучкістю. Інформаційні технології й культурні можливості їх застосування є вирішальними для здійснення нових виробничих функцій. Тобто, базовою умовою досягнення ефективності економічних процесів є правильне використання наявної інформації та знань, вміння їх інтерпретувати та трансформувати.

У новому інформаційному способі розвитку джерело продуктивності полягає в технології генерування знань, обробці інформації й символічній комунікації. Тобто, знання й інформація є нагально важливими компонентами економічного розвитку.

Інформаційна обумовленість економічного зростання висуває на перше місце суб'єктивний фактор, тобто діяльність менеджерів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), у компетенції яких є забезпечення економічних процесів якісною інформацією, як основою економічного розвитку. Одним з головних завдань фахівців ЗЕД є встановлення ефективних міжнародних зв'язків, що ускладнюється тим фактом, що вони мають працювати з великими обсягами різнопланової інформації у різноманітному професійному та соціокультурному контексті. Саме вміння правильно розуміти та інтерпретувати отриману інформацію визначають успішність подальшої професійної діяльності у сфері міжнародного бізнесу.

Аналізуючи структуру професійної компетентності фахівця ЗЕД, Л. Отрощенко окремо виділяє інформаційний компонент, поряд з функціональним, методологічним, соціальним та особистісним [1, с.27]. На її думку інформаційний компонент включає в себе медійний (вміння фахівця орієнтуватися в потоці інформації, працювати з різними джерелами інформації, зберігати та використовувати інформацію тощо) та інформаційно-аналітичний (наявність системи знань про процеси мислення, вміння фахівця сприймати, узагальнювати, аналізувати та критично оцінювати професійно важливу інформацію, приймати рішення в непередбачуваних ситуаціях із використанням інформаційних технологій, відповідальність за можливі наслідки діяльності в інформаційному просторі, наявність інформаційної культури тощо) складники.

Тобто у відповідності з новими вимогами, педагогічний процес вишу при підготовці фахівців ЗЕД має бути суттєво доповнений розгорнутим аналізом системи знань конкретних професійних інформаційних ресурсів, що відображає увесь комплекс специфічних завдань, які визначають майбутній зміст професійної зовнішньоекономічної діяльності як у спеціальних питаннях, так і у широкому колі загальних питань. Крім того, в зв'язку з тим, що робота фахівця ЗЕД складається значним чином з інформаційних відносин, пов'язаних з обертом інформації, необхідно розглянути завдання озброєння майбутніх фахівців ЗЕД методами, прийомами і технологіями з пізнання інформації, її інтерпретації та передавання.

Особливістю професійної діяльності менеджерів ЗЕД є те що, окрім виключно фахової аналітичної, організаційної та управлінської діяльності, вони мають працювати у міжкультурному контексті. Основою професійної практики сучасних менеджерів ЗЕД є взаємодія з представниками та об'єктами іншої культури, в результаті якої з'являється певний продукт діяльності. Саме від побудови цієї взаємодії, яка значним чином обумовлюється рівнем міжкультурної компетентності фахівця, залежить якість одержаного продукту. Міжкультурна компетентність передбачає здатність фахівця до пізнання іншої культури, її розуміння та адекватної інтерпретації для прийняття ефективних професійних рішень.

Тобто, можна висновити, що формування герменевтичної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД є основою для формування цілісної професійної компетентності як низки компетенцій різних рівнів та напрямів.

Поняття «герменевтична компетентність» є складним, тому потребує аналізу основних компонентів, з яких воно складається. «Герменевтика» - це мистецтво розуміння як осмислення сенсів й значень знаків; теорія й загальні правила інтерпретації текстів; філософське навчання про онтологію розуміння та епістемологію інтерпретації; мистецтво перекладу, мистецтво пояснення. У широкому сенсі основними категоріями, якими оперує герменевтика, є розуміння та інтерпретація. Ці поняття є співвіднесеними, але вони не замкнені одне на одному: між об'єктивним аналізом структур й суб'єктивним розумінням його значень є шар посередників – це «світ тексту» й «світ можливих шляхів реальної дії». Основою герменевтики є пізнавальна діяльність. Таку діяльність можна схарактеризувати як здійснення багатовимірного пізнання об'єкту за допомогою розумових операцій за

певними принципами та визначеними взаємопов'язаними етапами. Характеризуючи «компетентність» як нечіткий концепт, J. Boon та Van Der Klink [4] вважають її з'єднувальною ланкою між освітою та вимогами ринку праці. Поняття «компетентність» інтерпретується як загальна когнітивна здатність, спеціалізовані когнітивні навички, компетентнісно-результативна модель, об'єктивна та суб'єктивна Я-концепція, мотивована схильність до діяльності, мета компетентності.

Герменевтична компетентність це інтегральна особистісна якість, яка виражається у загальній здатності та готовності майбутнього фахівця до діяльності у інформаційному просторі. Вона базується на інтеграції знань, досвіду, а також цінностей, одержаних у процесі навчання та соціалізації, та полягає у незалежній та конструктивній інформаційно-аналітичній діяльності, що спрямована на аналіз, розуміння та інтерпретацію тексту у соціальному та професійному контекстах.

Освітній процес підготовки майбутніх фахівців має включати педагогічну систему, адаптовану до нових вимог. Її завданням є формування професійної компетентності фахівця, основою якої є професійна здатність ефективно працювати з інформацією та інтерпретувати її. Саме формування герменевтичної компетентності є основою сучасної підготовки майбутніх менеджерів ЗЕД.

Однак на практиці можна побачити, що формуванню герменевтичної компетентності у підготовці майбутніх менеджерів ЗЕД приділяється недостатньо уваги. Згідно з опитуванням, 83 % викладачів усвідомлюють необхідність наявності в сучасних фахівців вміння пізнання, розуміння та інтерпретації інформації. Але при цьому вони зазначають, що приділяють цьому аспекту недостатньо уваги. Серед причин такого підходу викладачі зазначають недостатню обізнаність з теоретико-методичних основ формування герменевтичної компетентності студентів. У той же час опитування серед студентів-майбутніх менеджерів ЗЕД вказує на високий рівень (92%) усвідомлення щодо потреби оперування великими обсягами інформації у майбутній діяльності, її розуміння та інтерпретації. Більшість студентів (78%) хотіла б володіти сучасною методологією пізнання та інтерпретації інформації для підвищення власної конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці та ефективної професійної діяльності.

Аналіз наукових праць з проблеми формування герменевтичної компетентності свідчить про те, що досить ґрунтовно вивчені лише окремі аспекти проблеми, здебільшого – лінгвістичний.

У сфері професійної освіти завдання формування герменевтичної компетентності актуалізовано значним чином для працівників юридичних спеціальностей (О. Атарщикова, О. Балак, F. Mootz) та філологів. Проте проблема формування герменевтичної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності до цього часу не була предметом спеціального дослідження науковців з педагогіки.

Ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань учених і практичним досвідом роботи вищих навчальних закладів дало змогу виявити низку суперечностей, зокрема таких:

- між соціальними потребами у фахівцях, здатних вести ефективну довгострокову міжнародну економічну діяльність та відсутністю розробленої педагогічної системи у вишах при підготовці економістів щодо формування компетенції з пізнання та інтерпретації інформації;
- потребою українського суспільства у фахівцях ЗЕД з високим рівнем герменевтичної компетентності та браком науково-обґрунтованих досліджень с зазначеної проблеми;
- між сучасними вимогами до менеджерів зовнішньоекономічної діяльності та недостатнім рівнем сформованості в них компетенції з оперативного й ефективного опрацювання інформації та її інтерпретації;

- між орієнтацією педагогічного процесу значним чином на теоретичну підготовку фахівців і потребою у навичках оперативної й ефективно користуватися набутими знаннями у практичній діяльності;

- прагненням майбутніх менеджерів ЗЕД до набуття досвіду здійснення герменевтичної діяльності для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці та реальним станом їх підготовки у вишах.

Висновки. Науково-практичні потреби в розв'язанні виявлених суперечностей дозволяють сформулювати проблему обраного дослідження, яка полягає в необхідності теоретичного обґрунтування й науково-методичної розробки системи організації педагогічного процесу при підготовці менеджерів зовнішньоекономічної діяльності з формування герменевтичної компетентності, а також у визначенні моделі змісту її науково-методичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Отрошенко Л. С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у вищій школі Німеччини : монографія / Л. С. Отрошенко ; ДВНЗ "УАБС НБУ". – Суми, 2010. – 169 с.
2. Bell D., *The Coming of the Post-Industrial Society, A Venture in Social Forecasting* / D. Bell. – London : Heinemann, 1976.
3. Bengt K. U. Ricoeur, Hermeneutics, and Globalization / K. U. Bengt. – New York ; London : Continuum Books, 2010.
4. Boon J. [Scanning the concept of competencies: How major vagueness can be highly functional](https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=x_pwFegAAAAJ&citation_for_view=x_pwFegAAAAJ:YsMSGLbcyi4C) (Electronic resource) / J. Boon, M. van der Klink – Mode of access: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=x_pwFegAAAAJ&citation_for_view=x_pwFegAAAAJ:YsMSGLbcyi4C.
5. Castells M. *The Information Age: Economy, Society and Culture Volume 1: The Rise of the Network Society* / M. Castells. – 2nd ed. – Oxford : Wiley Blackwell, 2010. – p. 162.
6. Machlup F. *The Production and Distribution of Knowledge in the United States* / F. Machlup. – Princeton UP, 1962.
7. Umesao T. *Japanese Civilization in the Modern World* / T. Umesao. – Osaka : National Museum of Ethnology, 2001.

References

1. Otroshchenko, LS 2010, *Formuvannya profesinyoi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv zovnishnoekonomichnoho profilyu u vyshchii shkoli Nimechchyny*, Derzhavnyy vyshchyy navchalnyy zaklad Ukrainyinska akademiya bankivskoyi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy, Su my.
2. Bell, D 1976, *The Coming of the Post-Industrial Society, A Venture in Social Forecasting*, Heinemann, London.
3. Bengt, KU 2010, *Ricoeur, Hermeneutics, and Globalization*, Continuum Books, New York, London.
4. Boon, J & van der Klink, M 2001, [Scanning the concept of competencies: How major vagueness can be highly functional](https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=x_pwFegAAAAJ&citation_for_view=x_pwFegAAAAJ:YsMSGLbcyi4C), <https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=x_pwFegAAAAJ&citation_for_view=x_pwFegAAAAJ:YsMSGLbcyi4C>.
5. Castells, M 2010, *The Information Age: Economy, Society and Culture*, vol. 1, The Rise of the Network Society, 2nd edn, Wiley Blackwell, Oxford.
6. Machlup, F 1962, *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*, Princeton UP.
7. Umesao, T 2001, *Japanese Civilization in the Modern World*, National Museum of Ethnology, Osaka.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2016р.